

KLAVB informacijos išteklių fondo organizavimo tyrimas

2021 m. vykdytas Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos (toliau – KLAVB, bibliotekos) informacijos išteklių fondo organizavimo tyrimas apima du etapus: 1) fondo ir jo naudojimo analizė 2015–2020 m. laikotarpiu (vasario–balandžio mėn.); 2) fondo vertinimas vartotojų požiūriu (birželio–liepos mėn.).

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos informacijos išteklių fondą, jo naudojimą ir atitikimą vartotojų poreikiams.

Uždaviniai:

- 1) Išanalizuoti KLAVB informacijos išteklių fondo sudėtį ir kaitą pagal mokslo sritis (UDK), kalbas, dokumentų rūšis, remiantis bibliotekos fondo bendrosios apskaitos ir Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos statistikos modulio duomenimis.
- 2) Išnagrinėti 2015–2020 m. įsigytų dokumentų sudėtį pagal mokslo sritis (UDK), kalbas ir dokumentų rūšis, remiantis LIBIS komplektavimo posistemio apskaitos duomenimis.
- 3) Palyginti KLAVB įsigytų dokumentų sudėtį pagal mokslo sritis (UDK) su Lietuvos spaudos statistika, remiantis 2015–2019 m. spaudos statistikos ir LIBIS komplektavimo posistemio apskaitos duomenimis.
- 4) Išanalizuoti KLAVB dokumentų fondo panaudą, remiantis LIBIS skaitytojų aptarnavimo posistemio ataskaitų duomenimis.
- 5) Nustatyti KLAVB turimo informacijos išteklių fondo vertinimą vartotojų požiūriu.

Metodai:

Statistinis fondo tyrimo metodas.

Statistinių duomenų lyginamoji analizė.

Sociologinis fondų analizės metodas (anketinė vartotojų apklausa)

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakyme *dėl bibliotekų plėtros strateginių krypčių 2016–2022 m.* (patvirtintas 2016 m. balandžio 29 d., Nr. ĮV-344) akcentuojama bibliotekų svarba mokymosi visą gyvenimą galimybių užtikrinime, plečiant neformalaus ugdymo paslaugų įvairovę ir integruojant bibliotekų išteklius į formalaus ugdymo veiklas, aktyvinant skaitymo iniciatyvas ir vertinant jų poveikį, aktualizuojant kultūros, krašto ir kraštotyros paveldo išteklius. Kryptingai siekiama, kad bibliotekos vadovautųsi efektyvaus valdymo principais ir sustiprintų savo teikiamų paslaugų ir visuomenės poreikių atitikimą, kaupdamos kokybiško turinio informacijos išteklius, optimizuodamos bibliotekų fondų valdymą ir gerindamos vartotojų poreikius bei tarptautinius standartus atitinkančią fizinę ir informacinę infrastruktūrą.

Informacijos išteklių fondo organizavimas ir optimizavimas – nuolatinis ir daugialypis procesas, kurį sąlygoja besikeičianti aplinka, demografiniai pokyčiai, informacijos išteklių ir prieigos prie jų transformacija, ribotas finansavimas, kylančios informacijos išteklių kainos. Šie veiksniai skatina įvertinti fondo komplektavimo strategiją, atlikti detalų bibliotekos informacijos išteklių fondo tyrimą, kuriame analizuojamas fondo turinys, kaita ir vartotojų bei nevartotojų požiūris į informacijos išteklių fondo formavimą.

Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešoji biblioteka komplektuoja informacijos išteklių fondą, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos bibliotekų įstatymu, Bibliotekų fondo apsaugos nuostatais, privalomais taikyti standartais ir kitais teisės aktais. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakyme *dėl Lietuvos bibliotekų fondo nuostatų patvirtinimo*, 2006-12-11 Nr. ĮV-670 pažymima: „apskrities viešosios bibliotekos komplektuoja universalų, bibliotekos veiklos tikslus ir regiono gyventojų poreikius tenkinantį, dokumentų fondą, derinant su kitomis apskričių ir savivaldybių bibliotekomis, kaupia regionų informacijos ir kraštotyros dokumentų fondus.“

Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakyme *dėl Klaipėdos apskrities Ievos Simonaitytės viešosios bibliotekos nuostatų patvirtinimo*, 2020 m. spalio 19 d., Nr. ĮV-1281 nurodyta, kad KLAVB kaupia, tvarko ir saugo Lietuvos bibliotekų fondo šias sudėtines dalis:

- universalų dokumentų fondą, tenkinantį Klaipėdos ir Tauragės apskričių gyventojų poreikius;
- kultūros paveldo kolekcijas ir kitus rinkinius, kuriuose kaupiami ir saugomi šalies kultūrai išliekamąją vertę turintys publikuoti ir nepublikuoti dokumentai, bibliotekai ir Klaipėdos regionui aktualūs dokumentai:
- rankraščių ir archyvų fondą;
- fotodokumentų fondą;
- kraštotyros dokumentų fondus;
- marinistinio paveldo dokumentus ir juos papildančių jūrinių relikvų fondą;
- dokumentų fondą, susijusį su rašytojos Ievos Simonaitytės gyvenimu ir kūryba;
- dokumentų fondą Klaipėdos ir Tauragės apskrityse gyvenančių tautinių mažumų kalbomis, sudarydama sąlygas tų bendruomenių informaciniam aprūpinimui, kultūrinio ir tautinio tapatumo išsaugojimui;
- skaitmeninę kolekciją.

Siekiant optimaliai valdyti KLAVB informacijos išteklių fondą, iškilo poreikis atnaujinti KLAVB fondo komplektavimo strategiją, kuria vadovaujantis būtų perspektyviai naudojami turimi išteklių ir tenkinami tikslinių vartotojų grupių poreikiai.

Pagrindinės KLAVB informacijos išteklių fondo ir jo panaudos analizės išvados:

- KLAVB fondo didžiausios sudėtinės dalys pagal tematiką – grožinė literatūra, meno, socialinių mokslų, taikomųjų mokslų ir bendrasis UDK skyriai. Kalbiniu aspektu dominuoja dokumentai lietuvių ir rusų kalbomis, tačiau didėja ir dokumentų anglų, vokiečių, prancūzų kalbomis skaičius. Pagal dokumentų rūšis vyrauja tradiciniai dokumentai – knygos ir serialiniai dokumentai (92 %), tačiau 2015–2020 m. laikotarpiu stabiliai didėjo vaizdinių, regimųjų dokumentų ir rankraščių skaičius.
- 2015–2020 m. dokumentų nurašyta 11 % daugiau nei gauta. Nurašyta daugiausia grožinės literatūros ir taikomųjų mokslų dokumentų. Daugiau nei trečdalį fondo papildymo sudarė grožinė literatūra, po beveik penktadalį sudarė meno ir socialinių mokslų tematikos leidiniai. Mažiausiai dokumentų gauta matematikos, gamtos mokslų; filosofijos, psichologijos ir kalbos, kalbotyros tematika.
- KLAVB tiksliniai vartotojai – Klaipėdos ir Tauragės apskrityse veikiančios viešosios ir mokyklų bibliotekos ir šios teritorijos gyventojai, kurių aptarnavimui turėtų būti skiriamos pakankamos lėšos. Pagal fondo dydį vienam priskirtos teritorijos gyventojui tenka 2,3 dokumento, tačiau kiekvienais metais gaunamų naujų dokumentų 1 gyventojui vidutiniškai teko 0,03 fiz. vnt., tai yra 30 dokumentų – 1000 gyventojų. Pagal IFLA rekomendacijas, 1000 gyventojų turėtų būti įsigyjama 250 dokumentų: 8,3 karto daugiau nei gauna KLAVB. 3,2 % priskirtos teritorijos gyventojų skaičiaus sudaro KLAVB registruoti vartotojai, kurie dokumentais aprūpinami pakankamai: vienam registruotam vartotojui vidutiniškai tenka: 74,4 fiz. vnt. fonde esančių dokumentų; 46,8 fiz. vnt. knygų; 0,96 fiz. vnt. naujai gautų dokumentų.
- Pagrindiniai KLAVB dokumentų komplektavimo šaltiniai – valstybės biudžeto lėšos ir organizacijų, fizinių asmenų dovanos. Pagal įsigyjamų dokumentų skaičių fiziniais vienetais ir pavadinimais, 2015–2019 m. KLAVB didesnę dalį gavo dovanotų leidinių nei pirkto naujų, tačiau, vertinant pinigine išraiška, valstybės biudžeto lėšomis įsigyta brangesnių dokumentų. 2015–2020 m. už valstybės biudžeto lėšas įsigyta daugiausia grožinės literatūros (48 %) leidinių. Valstybės biudžeto lėšos, skirtos šakinės literatūros dokumentams įsigyti, pasiskirstė gana tolygiai šiems UDK skyriams: meno, socialinių mokslų, taikomųjų mokslų ir filosofijos,

- psichologijos. Mažiausiai biudžeto lėšų buvo skirta įsigyti religijos, matematikos, gamtos mokslų ir kalbotyros tematikos leidiniams.
- KLAVB įsigytų inventorintų dokumentų skaičiaus palyginimas su Lietuvos spaudos statistikos duomenimis leidžia teigti, kad 2015–2019 m. KLAVB įsigijo nedidelę dalį (14–36 %) Lietuvoje išleistų einamųjų metų dokumentų pavadinimų. Einamųjų metų leidiniais daugiausia papildyti filosofijos, psichologijos ir grožinės literatūros UDK skyriai.
  - Fondo teminių dalių papildymas 2015–2020 metų leidimo dokumentais parodė, kad šiuo laikotarpiu daugiausiai naujausiais leidiniais atnaujinti psichologijos ir grožinės literatūros skyriai. Mažiausiai 2015–2020 m. leidimo leidiniais papildyti kalbotyros ir bendrasis skyrius.
  - KLAVB dokumentų fondo naudojimo analizė atskleidė, kad 2018–2020 m. didžiausi apyvartos rodikliai – filosofijos, psichologijos; grožinės literatūros ir socialinių mokslų UDK skyrių. Mažiausia apyvarta – meno ir kalbotyros sričių.
  - Vidutinis KLAVB fondo teminių dalių panaudojimo koeficientas parodė, kad KLAVB aktyviausiai naudojamas filosofijos, psichologijos UDK skyrius. Aktyvią fondo dalį sudaro grožinė literatūra ir socialiniai mokslai, šiek tiek mažiau naudojami – bendrasis skyrius ir geografijos, istorijos UDK skyrius. Pagal naudojimo koeficientą prie aktyvios fondo dalies dar galima priskirti ir religijos; matematikos, gamtos mokslų ir taikomųjų mokslų UDK skyrius. Pasyviausiai naudojami meno ir kalbotyros skyriai.
  - Kalbiniu aspektu absoliuti dauguma (88 %) leidinių išduodama lietuvių kalba, antra pagal populiarumą – rusų kalba (7 %), trečioje vietoje – anglų kalba (3 %).
  - Daugiau nei pusė (59 %) visų išduodamų dokumentų sudarė grožinė literatūra, iš šakinės literatūros leidinių daugiausia išduota socialinių mokslų (8 %) ir taikomųjų mokslų (7 %) dokumentų. Mažiausiai dokumentų išduota religijos (1 %) ir matematikos, gamtos mokslų (2 %) tematika.

Antrajame tyrimo etape buvo vykdoma KLAVB vartotojų apklausa, kurios pagrindinis **tikslas** – identifikuoti KLAVB turimo informacijos išteklių fondo vertinimą vartotojų požiūriu ir numatyti galimybes, kurios padėtų geriau tenkinti vartotojų poreikius.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išsiaiškinti vartotojų nuomonę apie knygų ir kitų leidinių pasirinkimą bibliotekoje.
- 2) numatyti priemones, kurios padėtų geriau organizuoti KLAVB informacijos išteklių fondą, tenkinant vartotojų poreikius.

Tyrimo tikslinė grupė – suaugusieji KLAVB vartotojai.

Tyrimo metodas – anketinė apklausa. Apklausoje dalyviai atrinkti, naudojant patogumo atranką (respondentai pasirenkami atsitiktine tvarka, neatsižvelgiant į jų amžių, išsilavinimą ar kitus rodiklius). Respondentų imties dydis apskaičiuotas pasirinkus 95 % tikimybę bei 0,5 % paklaidos tikimybę. 2020 metais KLAVB paslaugomis naudojosi 9942 vartotojai, iš jų 7974 suaugusieji ir 1968 vaikai iki 14 metų. Nustatytas minimalus respondentų imties dydis – 367 suaugusieji lankytojai. Nuo 2021 m. gegužės 10 d. iki liepos 2 d. apklausa KLAVB vartotojams buvo platinama dviem būdais: popierinė anketa platinama bibliotekos erdvėse, internetinė anketa – KLAVB interneto svetainėje (<http://www.klavb.lt/>) ir Facebook paskyroje (<https://www.facebook.com/simonaitytesbiblioteka>) bei išsiųsti 1600 kvietimai dalyvauti apklausoje elektroniniu paštu. Į apklausą iš viso atsakė 369 respondentų: 104 užpildė popierines anketas, o 265 – anketas elektronine forma.

KLAVB vartotojų apklausoje metu gautų duomenų analizė parodė, kad:

- ⇒ Didžiajai daliai respondentų skaitymas – malonus, atpalaiduojantis laiko praleidimo būdas (29 %); įprasta veikla, neatsiejama nuo kasdienybės (22 %); priemonė praplėsti akiratį, pagilinti tam tikros srities žinias (22 %).

- ⇒ Visi (99,46 %) respondentai skaito lietuvių kalba, beveik pusė (40,7 %) – anglų kalba, o beveik trečdalis (26,8 %) – rusų kalba.
- ⇒ Pagal leidinių rūšis respondentams aktualiausios spausdintos knygos (58 %), antroje pozicijoje (10 %) – vaizdo įrašai. Elektroninėmis knygomis domisi 9 %, žurnalais – 8 %, muzikos garso įrašais – 6 %, laikraščiais – 5 % ir natomis – 4 %.
- ⇒ Grožinės literatūros pasirinkimu visiškai patenkinti ir labiau patenkinti – 88,9 % respondentai. Daugiausia visiškai arba labiau nepatenkintų skaitytojų – meilės romanų (5,2 %), istorinių romanų (4,9 %), fantastikos (4,9 %) ir detektyvų (4,9 %) pasirinkimu.
- ⇒ Šakinės literatūros vertinimo analizė atskleidė, kad geriausiai vertinamas psichologinės literatūros pasirinkimas: 77 % visiškai arba labiau patenkintų skaitytojų. Apie pusė (50,7 %) respondentų visiškai arba labiau patenkinti filosofijos, švietimo (47,3 %), geografijos (45,8 %), muzikos (44,4 %), istorijos, medicinos, etnografijos (po 43,8 %) literatūros pasirinkimu. Daugiausia visiškai ir labiau nepatenkintų respondentų (10,7 %) kalbos mokslo, kalbų mokymosi, geografijos (9 %) ir švietimo (8,4 %) leidinių pasirinkimu.
- ⇒ Knygų ir kitų leidinių pasirinkimą bibliotekoje skaitytojai iš esmės vertina teigiamai, tačiau susiduria su problemomis, iš kurių didžiausios – populiariausių leidinių trūkumas ir ilgas rezervuoto leidinio laukimas. Skaitytojai siūlo trumpinti populiariausių ir naujausių leidinių išdavimo laiką, įsigyti daugiau literatūros psichologijos, sporto tematika, užsienio kalbomis. Be to, atkreiptinas dėmesys į skaitytojos pastebėjimą, kad biblioteka ne visada turi visas vienos serijos knygas.
- ⇒ Didžioji dalis skaitytojų naudotusi galimybe pasiūlyti bibliotekai įsigyti jiems aktualių knygų. Rekomenduojama apsvarstyti skaitytojų įtraukimą į informacijos išteklių komplektavimo procesą, suteikiant jiems galimybę pateikti savo pasiūlymus (pvz., užpildant pasiūlymo formą KLAVB svetainėje).